

VAN ZOYS TOT SOEST

TIJDSCHRIFT VAN DE „HISTORISCHE VERENIGING SOEST”

10e
jaargang
nr. 3

- winter 1989/1990

Foto omslag

„Gezicht op de kerk te Soest” ± 1650.

Krijttekening van Guillam Du Bois

(Rijksmuseum-Rijksprentenkabinet Amsterdam)

Historische Vereniging Soest
Opgericht 8 mei 1980

Bestuur

Voorzitter	:	P.J. van Doorn, Schoutenkampweg 113, Soest
Secretaris	:	Mevr. E. Stolwijk, Kruisweg 2, Soest Telefoon 02155 - 17113
Penningmeester	:	J. Th. van der Putten, Leeuwerikweg 30, Soest
Overige leden	:	P.J. van den Breemer, Vosseveldlaan 21, Soest A.J. van den Dijssel, Lange Brinkweg 11, Soest J.E.J. Hilhorst, Plasweg 57a, Soest W.C.J.M. Peters, Van Mecklenburglaan 24, Soest W. Schimmel, Bosstraat 25, Soest G. Staalenhoef, Aalsmeerweg 32 III, Amsterdam
Redactie	:	P.J. van den Breemer, Vosseveldlaan 21, Soest
Vormgeving	:	F. Elsman, Bachweg 66, Amersfoort

Alle rechten voorbehouden.

Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Soest.

De contributie bedraagt f 30,- per jaar.

Betaling is mogelijk:

op de postrekening van de penningmeester Historische Vereniging Soest,
nummer 54.59.21.8

dan wel op de bankrekening van de vereniging bij de Rabobank te Soest,
rekening nummer 3599.02.235. (Giro van de bank: 212775).

HISTORISCHE VERENIGING SOEST.

Bestuursmededelingen december 1989.

Voor de komende drie maanden zijn de volgende verenigingsbijeenkomsten vastgesteld.

Om te noteren in uw agenda:

De "Nieuwjaarsbijeenkomst" op maandag 8 januari 1990 in Museum Oud Soest des avonds om 8.00 uur. Er zal bijzondere aandacht worden besteed aan de avonturen van Ferdinand Huyck in de "Herberg de Drie Ringen".

Dinsdag 13 februari 1990 bijeenkomst van de werkgroep genealogie. Daar Gerard Staalenhoef verhinderd is zal P. v.d. Breemer iets over de familie v.d. Breemer vertellen. Alle van den Bre(e)mers zijn welkom.

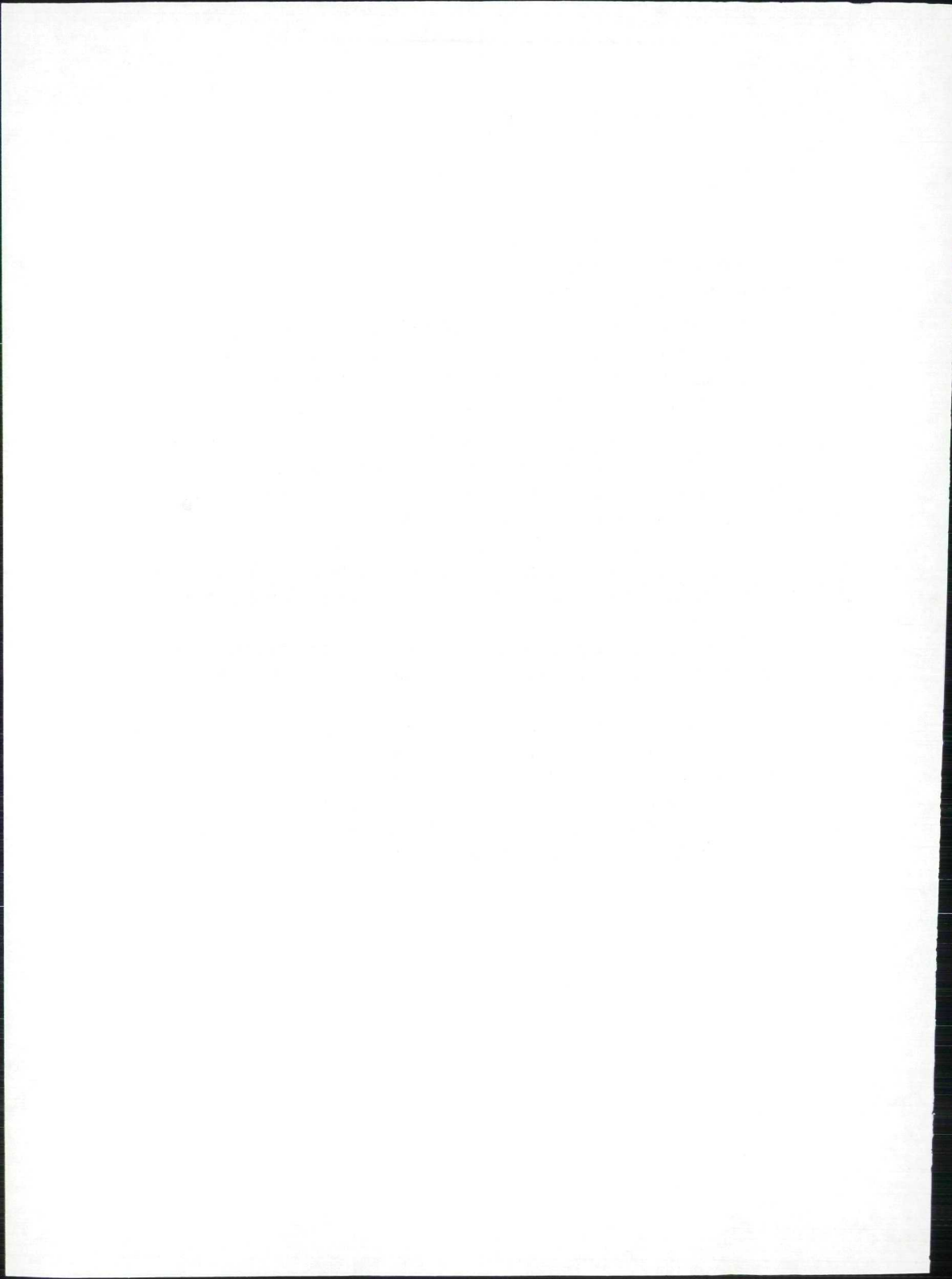
Dinsdag 13 maart 1990. Jaarvergadering van de Hist. Ver. Soest. Hiervoor ontvangt u nog een aparte uitnodiging.

De werkgroep Genealogie komt bijeen in Museum Oud Soest. Aanvang 's avonds 8.00 uur, zaal open om half acht.

Dringend verzoek van de redactie van "Van Zoys tot Soest".

Wie stuurt ons kopij voor onze volgende nummers?

Het manuscript van Ds. Bos is nog lang niet uitgeput, maar er zijn toch echt nog wel andere onderwerpen die aan de orde kunnen worden gesteld. En die onderwerpen zien wij met belangstelling tegemoet.

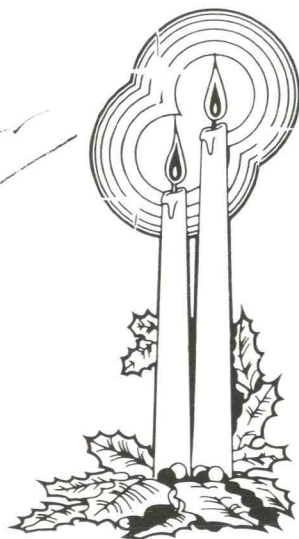
Nog enkele dagen en het jaar 1989 behoort tot het verleden. Terugblikkend op 1989 kan worden vastgesteld dat velen een bijdrage hebben geleverd aan het welslagen van de diverse verenigingsactiviteiten. Zonder de spontaniteit en het enthousiasme van de leden is een bloeiend verenigingsleven ondenkbaar.

Graag wil ik een ieder, die zich het afgelopen jaar heeft ingespannen om het een succesvol verenigingsjaar te doen zijn, van harte bedanken voor het werk dat zij hebben verzet.

Mede namens mijn mede-bestuursleden wens ik u en de uwen heel gelukkige kerstdagen, een fijne jaarwisseling en een voor spoedig en vooral gezond 1990 toe.

P.J. van Doorn, voorzitter

Soest, december 1989

DE OUDE KERK VAN SOEST IN DE ZEVENTIENDE EEUW

door H. Bronkhorst

Na drie eeuwen goed te herkennen!

Soest hoort, met Baarn, tot Eemland en daarom mag ik in dit Baarnse blad wel eens een stapje over de gemeentegrens zetten, om iets te vertellen dat me gefraspeerd heeft. In het Amsterdamse Rijksprentenkabinet, dat in hetzelfde gebouw huist als het Rijksmuseum, heb ik namelijk een buitengewoon interessante tekening gezien die op Soest betrekking heeft.

Het is een Gezicht op de Kerk te Soest uit het midden van de zeventiende eeuw, en de prent is zo treffend, omdat de situatie nog goed te herkennen is. De kerk staat er nog net zo!

De overeenkomst tussen oude prent en hedendaagse werkelijkheid heeft me zo beziggehouden, dat ik met fotocamera plus zoomlens de plek heb opgezocht waar bijna driehonderdveertig jaar eerder de tekenaar heeft gestaan. Hiernaast ziet u dan, in twee afbeeldingen, het resultaat van deze historische vergelijking. De vorm van de kerktoren en van het schip van de kerk zijn in die eeuwen weinig veranderd. Als je dat opmerkt, voel je je verbonden met het verleden. Het leven van onze voorouders van zo'n tien generaties geleden komt ineens dichterbij. Bij verdere nasporingen vond ik dat dit een tekening is door Guillam Du Bois, die in 1625 in Haarlem werd geboren en die in dezelfde stad in 1680 is overleden.

Tekening van Guillam Du Bois, ca. 1652.
 „Gezicht op de Kerk te Soest”. (Zwart en rood krijt, penseel in grijs)
 Rijksprentenkabinet Inv. no. 1976-115.

De „Drie Ringen” met op de achtergrond „Bakkerij van Brummelen” voor de restauratie 1974.

Hij legde zich toe op landschappen in de stijl van de grote zeventiende eeuwse meesters Jan van Goyen en Salomon van Ruysdael. Het meest bekend werd hij door zijn schetsen in de kuststreek bij Haarlem: duinlandschappen en strandgezichten. Aanvankelijk werkte hij alleen in zwart krijt, maar tussen 1648 en 1653 gebruikte hij ook rood krijt en penseel in grijs. Dit Gezicht op de kerk te Soest, dat van ongeveer 1652 is, is uitgevoerd in zwart en rood krijt en met penseel in grijs.

De prent is van het formaat 23 bij 19,8 cm. Du Bois was ongeveer zevenentwintig toen hij deze schets maakte. De tekening is sinds 1976 in het bezit van het Rijksprentenkabinet.

De Soester Kerkebuurt

Wat is er op de tekening te zien? De afgebeelde kerk is de oude Petrus en Paulus, die in 1580 overging naar de Reformatie. Het gebouw als hier afgebeeld is van ongeveer 1500: een gotische kerk met een eenbeukig schip en een smal koor.

De 46 meter hoge toren biedt nog altijd een schitterend uitzicht over de omgeving. Als je de wenteltrap van 182 treden bent opgeklimmen, kun je kijken tot Nijkerk, Amersfoort, Bunschoten, Hilversum en Naarden. Ook deze toren is van het begin van de zestiende eeuw. De hele kerk werd in deze vorm gebouwd, nadat een vroeger kerkgebouw in 1481 was afgebrand. Oorspronkelijk is de kerk van ongeveer 1350; maar in de elfde eeuw moet hier ook al een kerk hebben gestaan. De jongste restauratie van de Oude kerk van Soest is van 1957.

Op de tekening van Du Bois zien we rechts naast de kerk een laag

huis met een rieten dak. Dat was in de zeventiende eeuw de herberg De Drie Ringen, die in 1580 werd gebouwd. Stadhouder Willem de derde, die koning van Engeland werd, en die in 1678 Soestdijk liet bouwen, zou meermalen in deze herberg hebben gelogeed, toen zijn "jagthuys" nog niet klaar was. De kerk en de herberg spelen een rol in het boek Ferdinand Huyck, dat in 1840 werd geschreven door Mr. Jacob van Lennep (1802-1868). Toen de hoofdpersoon van het verhaal, op zijn voettocht van Amersfoort naar Naarden, "de torenspits van Zoest in het vizier kreeg" merkte hij op: "Oogverblindend stak de grijze en eerwaardige vierkante toren, met zijn hooge spits, door het schelle licht der morgenzon beschenen, tegen de donkere lucht daarachter af, en de groene boomen die het gebouw omringden, terwijl de heuvelachtige grond die mij nog van het dorp scheidde, met goudgeel koren of sneeuw witte boekweit bedekt, niet weinig toebracht om de bekoorlijkheden van dit landgezicht te vermeerderen". De reiziger ziet dan een herberg "op den hoek van een driesprong, welken de hoofdstraat met een zijweg vormt" en hij besluit daar "een oogenblik uit te rusten en eenige verversingen te gebruiken".

Die herberg was een veelbezochte pleisterplaats op de wegen van Amersfoort naar Utrecht en Naarden.

Raadhuis van 1823

Op de plek van deze herberg staat nu, op het adres Kerkstraat 11, een ingrijpend gerestaureerd woonhuis, bewoond door Th.A.M. Vrouwenfelder. Het is voorzien van een uithangbord met het opschrift:

Kerkebuurt voor de restauratie van 1974.

De hedendaagse werkelijkheid.

De Drie Ringen. Anno 1580. De restauratie is in 1974 uitgevoerd op initiatief van A.C. van Ee.

Dichtbij dit huis staat een verplaatste oude dorpspomp van het jaar 1600. De mooi gerestaureerde woning daarnaast is het voormalige Raadhuis van Soest, dat van 1823 is, en dat tot het einde van de negentiende eeuw als gemeentehuis in gebruik is geweest. Van de huizen rondom de Oude Kerk is tenslotte nog vermeldenswaardig:

Bakkerij van Brummelen, gevestigd in een pand van 1737, zoals een ingemetselde steen ons vertelt. Hier was aanvankelijk een soort kruidenierswinkel, waar ook garen en band en klompen werden verkocht. In 1838 werd de winkel een bakkerij. Na die eerste bakker, Cornelis van Brummelen, die befaamd was om zijn krentebrood en zijn tulband, hebben nog vier generaties Van Brummelen hier het ambacht van bakker uitgeoefend. Het gebeurt tot op de dag van vandaag, en het interieur van de winkel ademt nog de sfeer van vroeger tijd. Van Brummelen, op Kerkstraat 13, is dus een bakkerij die al meer dan honderdvijftig jaar bestaat. De Soester Kerkebuurt heeft sinds een jaar of vijftien weer een fraai oud aanzien gekregen, en het middelpunt van deze historische dorpskern blijft de Oude Kerk.

Als onze zeventiende eeuwse tekenaar Giullam Du Bois, na drie eeuwen nog eens in Soest zou kunnen terugkeren, zou hij de kerk direct herkennen.

Bronnen:

- Land & Water. Hollands tekeningen uit de 17de eeuw in het Rijksprentenkabinet.
Uitgeverij Waanders, Zwolle. 1987 ISBN 90 6630 0930
- Ben J. van Os: Soest rondom de Oude Kerk.
VVV Soest
- Gijs van Brummelen: 150 jaar Bakkerij van Brummelen Soest
Soest 1988

Bovenstaand artikel van de heer H. Bronkhorst was opgenomen in "Baerne", het tijdschrift van de Historische Kring "Baerne", 13de jaargang nr. 2, juni 1989. Van de heer Bronkhorst mochten wij het overnemen voor "Van Zoys tot Soest" waarvoor onze hartelijke dank.

Redactie

ZUIVELFABRIEKEN IN SOEST
Redactie

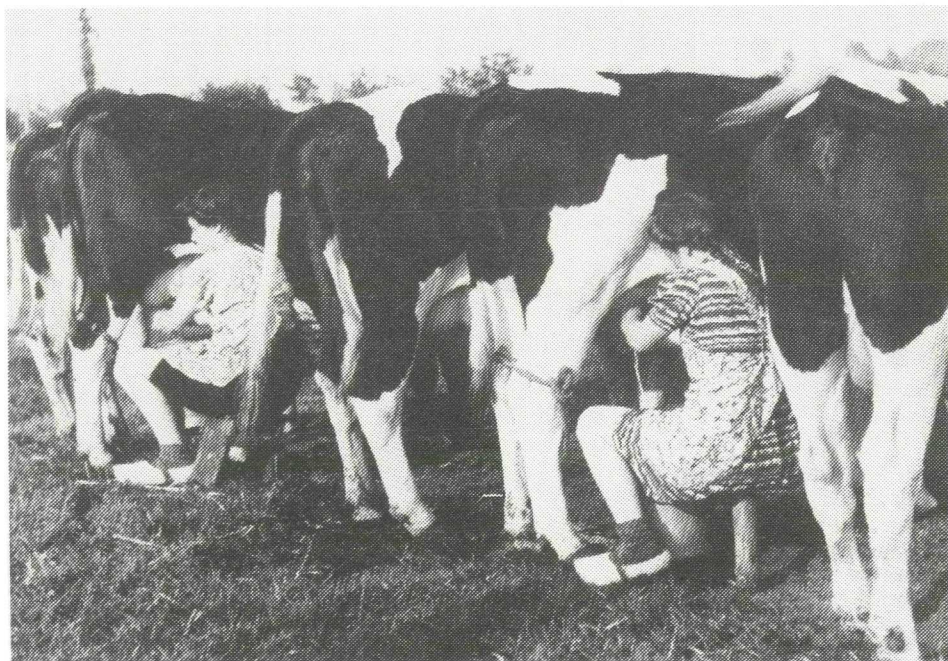
In 1926 verschijnt in Nederland voor het eerst het zogenaamde "Zuiveljaarboek", en iedere twee jaar volgt een heruitgave. In de

jaren rond 1930 worden er in Soest vier bedrijven genoemd, die zich met de verwerking van melk bezighouden.

1. 1926 Coöperatieve melkinrichting "De Soester". Dir. D. de Gier, Middewijkstraat 26.
1929 Directeur is dan G.J. v. Hessem.
1935 Particulier bedrijf geworden, Soester Zuivelfabriek en Melkinrichting. Directie G. Kooy, Middeldijkstraat 38.
1949 Bedrijf opgeheven.
2. 1926 Coöperatie "Eemland". Boterfabriek.
1929 Bedrijf opgeheven.
3. 1926 Zuivelfabriek en Melkinrichting "BEAK". Eigenaren E.R. Behrend en T. v.d. Akker, Hartweg 25. Boter en consumptiemelk.
1929 Naam is dan "Zuivelfabriek en Melkinrichting. E.J. Mastenbroek"
1947 Bedrijf verdwenen.
4. 1935 J. v.d. Breemer - Boter en Consumptiemelk, Kerkpad NZ 13.
1949 Bedrijf opgeheven.

Wie heeft er gegevens over een of meer van deze bedrijven? Vooral foto's van medewerkers, van bedrijfsactiviteiten of van de locaties worden op prijs gesteld. De heer K.C. de Wit, de Blaak 5, 7211 CR Eefde is met een historisch onderzoek bezig, maar ook onze Historische Vereniging Soest is heel erg geïnteresseerd.

En die melk gaat straks naar de Zuivelfabriek, ca. 1930.

MIJN GROOTVADER

In 1871 werd onder Pastoor W. Steenhoff de St. Bonifatiuschool voor jongens gebouwd. In 1872 werd deze school in gebruik genomen, met als eerste hoofdonderwijzer Cornelis Vergeer. In 1875 kreeg mijn grootvader van "de meester" het onderstaande getuigschrift mee.

De ondertekende verklaart met genoegen dat Peter Van den Bremer, leerling der (S.) Bonifacius-School voor gewoon lager onderwijs geweest is te Soest, van den eersten Februari achthienhonderd twee en zeventig tot den eersten Mei achthienhonderd vijf en zeventig, gedurende dien tijd zich steeds leeraar, braaf en godsdienstig in genoemde school gedragen heeft en daardoor naar vermoogen alle voordeel heeft getrokken van het onderwijs daar gegeven, weshalve hij met dit aanstelt alle goeds belooft voor de toekomst.

Soest ten Mei 1875 *C. Vergeer*
hoofdmeester.

Meester C. Vergeer verklaart.

WATEREN IN SOEST (IV SLOT)

door Ds. J. J. Bos

"De Gedeputeerden van de Staten 's Lands van Utrecht, gesien dese Requeste, met de verificatien daar bij gevoegt, ende daarop gehad hebbende het advis van de Heeren Gecommitteerden met den Rentmeester van de Domeijnen, dier haar op den inhouden der voorsz. Requeste geïnformeert hadden, verstaan, dat de Supplianten volgens het 7de Artijk. van de Schouwbrief, henluijden in den jare 1598 verleent, vrij en exemt sullen wesen van het Bruggeld ter Eem, mits dat sij

die brugge in Soestdijk tot haren kosten alleen maken en onderhouden sullen, sonder van imand voor het passeeren over deselve brugge tol, of bruggeld te ontvangen, ordonneerende dat de Supplianten gerestitueert sal worden 't geene de Pachter, of de Pachters van het Bruggeld ter Eem van henlieden contrarie desen ontvangen mag of mogen hebben. Gedaan te Utrecht desen 29 Novemb. 1603 Onder stont, ter Ordonnantie van de voorsz. Gedeputeerden, onderteekent, G. de Ledenberch". (Groot Utr. Plac. boek. II. 357.)

Zoo was Soest dan, sedert 29 November 1603, voorgoed vrij van het betalen van bruggeld aan de Eembrug, maar bleef de brug over het Oude Grachtje geheel en alleen voor zijne rekening, en dat wel krachtens het 7de Artikel van den Landbrief van de Ed. Mog. Heeren Staten 's Lands van Utrecht, d.d. 20 September 1598, waarbij de Schouwbrief van Bisschop Florens van Wevelickhoven, op de Schouwe van den Nieuwe Eemdijk, onder de Polder de Slaage, van 5 Maart 1393, wordt "geamplieert en gecorrigeert." (Groot Utr. Plac. boek. II. 186, 187).

Wat er echter met de uitdrukking "het 7de Artijk.", bedoeld wordt, is niet heel duidelijk, want van Artikelen is er in dien Schouwbrief geen spoor. Misschien echter had men het oog op de volgende woorden: "En tot allen tijden als sij schouwen, waar eenig dijk, die niet volmaackt en waar, daar en souden die Schout mit den Heemraders voorschreven niet over rijden, of gaan, eer hij wel gemaakt waar, en daar mogen zij alsoo veel arbeijders insetten als hen dunkt, dat des Lands oirbaar zij en dien kost sal gelden den geenen, dies die dijk is, alsoo verre als sijn goed streckt, beijde van arbeijden, en des Schout en der Heemrader kost dien sij deden, alsoo lange als sij daar op lagen, en dat sonder dingtale, en niet meer mogen zij verteeren dan haren dagelijksen kost", dat is," enz.

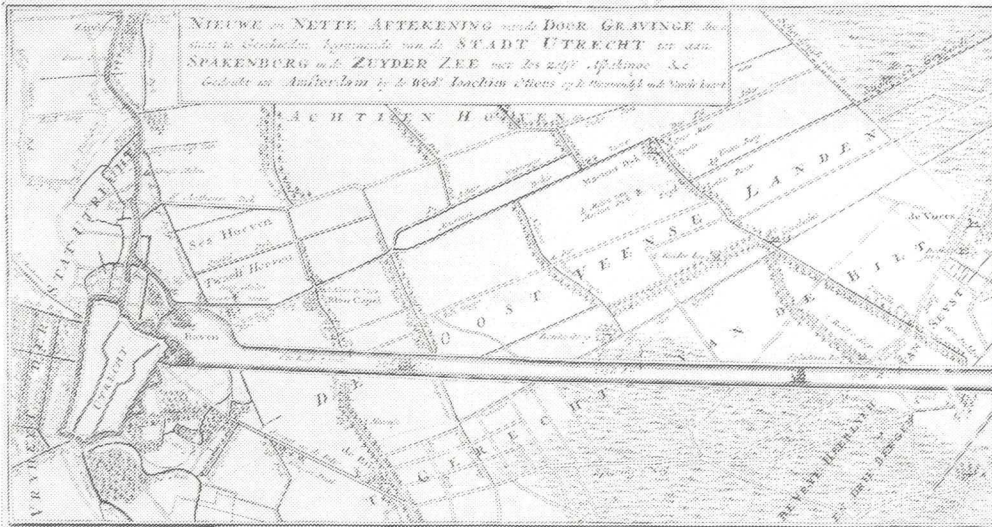
Toen dan ook die Ordonnantie van 2 Juli 1602, op 21 December 1692 door de Staten 's Lands van Utrecht werd "gerenoveert en geamplieert" is de naam van Soest, "als vrij ende exempt van bruggeld," als achtste naam er bijgeschreven. (Groot Utr. Plac. boek. II. 356.) Dat Oude Grachtje verloor echter, in den loop der tijden, langzamerhand al meer en meer zijne beteekenis. Waarschijnlijk het eerst door de Pijnenburger Grift, zooals zij reeds op oude kaarten genoemd wordt.

Of dat een geheel nieuw vaarwater is, of het verbreedde Oude Grachtje zelf, durf ik niet belissen; ook is mij niet bekend van wanneer die Pijnenburger Grift dagteekent. Zij draagt dien naam van den Dolder af, tot aan de Veenhuizen toe. Dáár gaat zij over in de Praamgracht, loopende langs Soestdijk en de Koningslaan, door de weilanden naar de Eem.

Wanneer die Gracht gegraven is, weet ik evenmin.

Deze is thans de eigenlijke waterlossing; en het Oude Grachtje bestaat nog maar van de Veenhuizen af tot aan de Eem, geheel over Soester grondgebied, terwijl de Pijnenburger Grift en de Praamgracht tot Baarn behooren. De beide laatste waterloopen worden tegenwoordig samen meermalen de Praamgracht genoemd. Zij was wel eens onbevaarbaar, maar is herhaaldelijk verbreed en verdiept. In het midden der 18de eeuw is zij, door het plaatsen van drie verlaten nabij Soestdijk, veel verbeterd, en zelfs in het laatst der 19de eeuw nog op eene wijze, dat zij thans wel haast een kanaal mag heeten. (v.d. Aa, Aardr. Wordenb. van Nederl.; Aanhangel; in voce.) Evenwel zou ze ook nu nog niet geschikt zijn voor het doel, dat, ten jare 1670, de door de Amersfoortsche Kei wèl bekende Everardus Meijster, wonende in de Keistraat te Utrecht, maar eigenaar ook van Nimmerdor, bij Amersfoort, op het oog had. De Utrechtsche

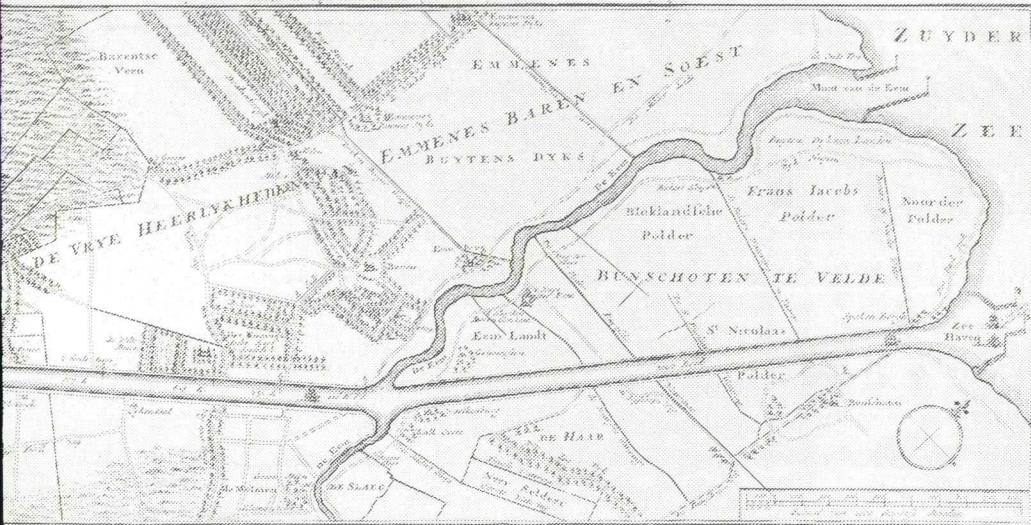
Plan voor een te graven Kanaal van „de Stadt Utrecht tot aan Spakenburg”.

Burgemeester Hendrik Moreelse ontwierp, ten jare 1664, een plan, en diende dat ook bij de Vroedschap in, om de stad Utrecht te vergroeten, ja, als te verdubbelen; hij legde daarbij eene kaart over, door H. Specht geteekend, en door Hugo Ruij gegraveerd. (Tijdschr. v. Gesch. enz. v. Utrecht. 1840: bl. 361, enz. 437, enz.).

Maar dat plan, waarvan echter niets gekomen is, ging den Heer Meijster niet ver genoeg. Hij gaf daarom, ten jare 1670, een ander ontwerp uit, gegraveerd door Ant. Winter, en getiteld: "De nieuwe platte grondkaart van Utrecht op zijn schoonst en sterkst." Volgens die kaart moest de uitbreiding, niet slechts naar de zijde van de Kruisvaart en de Bemuurde Weerd plaats hebben, maar de stad moest naar alle zijden worden uitgelegd, en met 30 bastions worden voorzien, zoodat ze den vorm kreeg van een groot ei; en dan zou, van nabij den Plompetoren, een kanaal uitgaan naar eene haven voor zeeschepen, buiten dien nieuwen uitleg, om van daar voort te loopen, door Blauwkapel en Maartensdijk, naar den Dolder, en door Pijnenburger Grift, Praamgracht, en de Eem, uit te komen in de Zuiderzee.

Dat dit plan velerlei tegenspraak vond, en niet werd uitgevoerd, is niet onverklaarbaar; en zóó moest Soest het voorrecht missen, de zeeschepen te zien zeilen langs zijnen noord-westelijken grens.

Toch is het er nog eens bijna toe gekomen. (Utr. Volks Alm. 1860: bl. 136, enz). In dien jare 1720 werd in Utrecht eene "Commercie-Compagnie" opgericht, die haar zetel had in het groote gebouw op het St. Lucas-bolwerk, dat later gewoonlijk het Suikerhuis werd genoemd. Deze Maatschappij van Scheepvaart en Handel wilde van Utrecht eene koopstad maken, en daartoe een kanaal doen graven, van de noordzijde der stad naar de Eem, en verder naar de Zuiderzee. Die Compagnie van Commercie en Assurantie diende, bij de Staten der Provincie en de Vroedschap der Stad, verzoekschriften in om de

goedkeuring van hare verschillende plannen, en deze stelden, in een Besluit van 9 September 1720, de voorwaarden vast, waarop zij dat "Octroij" verleenden.

(Groot Utr. Plac. boek. I. 575, enz.). Wat in art. 14 van die "Condiitiën" betrekking heeft op ons onderwerp, luidt: "Ende vermits Haar Ed. Mog. de Staten der Provincie van Utrecht, zedert de bovenstaande pointen bij Haar in de liberatie zijn genomen, naeuwkeurig hebben doen examineren, of het project van Anno 1669, tot verdiepinge van de Vaart van Utrecht tot aan de Eem, en van d'Eem tot in de Zuijderzee, soude kunnen worden geëxecuteert, en bevonden is, dat het selve niet alleen heel dienlijk is, maar ook dat het zoude strekken tot merkelyke avantage van dese Compagnie; en dat deselve Vaart in een tijd van twaalf maanden soude kunnen worden geperfectioneert; soo is het, dat Haar Ed. Mog. onder derselven mede-directie aan dese Compagnie hebben toegestaan, ende de Compagnie heeft aagenomen, het verdiepen en navigabel maken van dese Vaart, onder volgende conditiën."

"De Compagnie sal de Vaart, van Utrecht na d'Eem loopende, lang zijnde 4644 roeden, ten spoedigste navigabel maken en onderhouden, mits makende 15 voet water diep, 200 voeten breed in den bodem, en boven na proportie."

"Voorts sal de Compagnie de Eem tot in de Zuijderzee mede 15 voet water diep maaken, om alsoo met de Zeeschepen tot voor de Stad Utrecht te kunnen opkomen."

"De Landerijen, waardoor dese Vaart, volgens het gemaakte, of nader te maken bestek, lopen zal, t'samen uitmakende 232 mergen, of soo veel meer, of minder, als bevonden zal worden noodig te zijn, willen Haar Ed. Mog. naar den tegenwoordigen prijs derselve taxeeren, naar verhoor der Geregten, waar onder dezelve gelegen zijn, dewelke de Compagnie aan de eijgenaars zal vergoeden, en daartegens genieten, alles wat uijt de voorschreve Vaart zal provenieren."

"Daar tegen dispenseeren Haar Ed. Mog. de Compagnie van de betalinge der 5 guldens per actie in het voorgaande eerste en 12 Articul,

jaarlijk aan Haar Ed. Mog. te geven, willende Haar Ed. Mog. nog deze, nog eenige andere belasting van deze Compagnie gedurende den tijd van dertig jaren eijsschen."

Ook geven Haar Ed. Mog. in vollen eigendom over aan de Compagnie alle de landerijen, langs de voorschreve te makene Vaart op 1600 roeden na leggende, zoo wel ter regter als ter linkerhand, tot de Domainen der Provincie van Utrecht behoorende, om dezelve te cultiveren, te beplanten, veenen, en uijt te graven, zooals de Compagnie, zal te raden worden sullende die landen dertig jaaren genieten vriheijd van alle Impositien."

"De Vaart geperfectioneert ende vaarbaar gemaakt zijnde, zal de Compagnie genieten dertig jaren de revenuen van den Tol, op gedagte Vaart te leggen, alsmede het profijt van de Visserije in dito Vaart voorts haven-sluijs- en bruggegelt, veergelt, ofte wat voor belastingen andersints met toestemminge van Haar Ed. Mog. daarop mogten geleyd worden, zullende de Compagnie mede de magt hebben, de nodige bediendens, alsmede beurt-schippers op deze Vaart aan te stellen, voor gelijken tijd van dertig jaren."

"De Compagnie zal," enz.

Maar ook de uitvoering dit plan is in de pen gebleven, alhoewel het bedoelde kanaal door eene stippellijn, doorlopende over de Eem heen tot aan Bunschoten, met het bijschrift: "De Begreepen Nieuwe "Vaart", is aangeduid op het kaartje van de Provincie Utrecht, in het eerste deel van de Tegenwoordige Staat van Utrecht, (het llde deel der Tegenwoordige Staat der Vereenigde Nederlanden), welk deel in 1758 is uitgegeven.

De (Male?) Wetering

Van wat ik "De (Male?) Wetering noem, is maar weinig bekend; toch is ze zeer zeker ook van ouden datum zooals het Soesterveen, aan de noordzijde, eene waterlossing bezit in het Oude Grachtje, zóó heeft het er ook eene, aan de zuidzijde, in deze Wetering; maar de laatste is van nog veel minder beteekenis dan de eerstgenoemde. Zij draagt geen naam, gelijk men mij thans gezegd heeft, maar is toch afgebeeld op de "Nieuwe Kaart van den Lande van Utrecht", uitgegeven door S. Covens en C. Mortier, te Amsterdam; op de kaart van het Ministerie van Oorlog, verkend in 1847 en 1848, geteekend op het Topographisch Bureau in 1855; en op het kaartje van Soest, in den Gemeente-Atlas van Hugo Suringar, geteekend door J. Kuiper, omstreeks 1866.

Zij neemt haar begin in het Veen, loopt langs Enghendaal heen over De Bunt, door duikers, onder de straatwegen naar Soesterberg en naar Amersfoort, verder naar het Kort-Eind, om langs den Zwarteweg, en, wat meer op Amersfoort aan, onder dezen door te gaan, en verder door de weilanden, met twee armen, naar de Eem te vloeien, waarin ze door de Malesluis, zooals ze op de kaart van Nicol. Visscher, en op de zoo even vermelde Nieuwe kaart van Corens en Mortier, genoemd wordt, haar water lost, wanneer naar binnen de waterstand hoog is.

Twee mededeelingen nog schijnen bij dit onderwerp niet geheel misplaatst. De eerste is deze: in den bodem van Soest, thans aan de oppervlakte zoo arm aan water, heb ik twee plaatsen gekend, beiden nog al heel wat boven A.P., waar altijd water uit den grond opwelde; misschien zijn zij nu wel, door latere ontginning van den woesten grond, verdwenen. De eerste was nabij het Veen, maar zeker wel 3 à 4 voet hooger dan het waterpeil daarin; er liep een

wagenspoor langs, van de zoogenaamde "Steeg van het Moffenhok" noordwaarts op naar de Wieksloot; wie dien weg volgde vond dat bronnetje, niet ver van die sloot, aan zijne rechterhand, dus naar de zijde van het Veen.

De andere, en dit was wel een kommetje, bevond zich aan de rechterzijde van den weg van Soest naar Soesterberg, tusschen het Wittmansveentje, en wat nu het Station is; doch misschien is ook dit, na de ontginning van dat Veentje, wel opgedroogd.

Dan is er nog, wèl onder Amersfoort, maar toch zeer nabij de grens van Soest, en naar de zijde van dat dorp, in de heide, aan den voet van één der Soester-bergen, ook een wel, waar de herders vaak hunne schapen lieten drinken. De naam van die plek is eigenlijk "De Pisheuvel", thans zeggen velen liever "De Waterheuvel". A.J. van der Aa schrijft er van, in het Aanhangsel van zijn Aardrijkskundig Wordenboek van Nederland, op bladz. 1101: "De Pisheuvel, thans "Waterheuvel" genaamd ... is 3 ell. hoog". De heuvel is echter veel hoger dan 3 ellen, ook al heeft hij Nederl. Ellen bedoeld; maar de plaats waar de wel is, zal 3 Meter zijn boven A.P. (Amsterdamsch Peil). (v. Bemmell, Beschrijv. v. Amersf. blz. 835).

De andere mededeeling is van veel meer beteekenis. Op 15 April 1882 werd in de heide van Soest, naar de zijde van Soesterberg, de eerste steen gelegd voor het Pompstation der Utrechtsche Waterleiding, welke sinds dien tijd de stad Utrecht van drinkwater voorziet, en thans daarenboven Soest, Baarn, Amersfoort, Zeijst en De Bilt. (Utr. courant van 16 April 1882).

In eene vergadering der Vereeniging voor Waterleidings-belangen, op 24 September 1905, herinnerde de Heer. P.E. Rijk er aan, dat de Utrechtsche Waterleiding oorspronkelijk tot prise d'eau had de heide te Soesterberg, aan den voet van den Stomper, met een open bassin, opene kanalen, en filtratie. Boringen bewezen later, dat ook uit de diepere lagen goed water te verkrijgen was. Toen brak men met de oude methode, voorziening door oppervlakte-water, en werd de prise d'eau veranderd in eene, bestaande uit pijpen en bronnen. (NIEUWS v.d. Dag van 27 Sept. 1905). In de laatste jaren is in den omtrek van de prise d'eau behalve eenige schommelingen, de grondwaterstand vrijwel gelijk gebleven, terwijl de hoeveelheid water, die aan den bodem onttrokken wordt, voortdurend toeneemt. Zoo levert thans, dat eeuwen oude dorre heideveld, in rijken overvloed, eene der eerste levensbehoeften voor mensch en dier.

1787 - PRUISISCHE TROEPEN TREKKEN DOOR SOEST Redactie

De "Zeven Verenigde Nederlanden" onder leiding van Prins Willem V maken moeilijke tijden door. De regenten van de provincies worden benoemd door de stadhouder, en zijn afkomstig uit de oude adel en de rijke handel.

Maar er is een derde stand, de gewone burger, die toch ook wel eens wil mee doen. Doch zij krijgen geen kans, en daarom verenigen zij zich in actiegroepen. Dat waren "de Patriotten".

Die Patriotten worden echter een steeds groter gevaar voor de prins, want zij gaan met hun gevormde korpsen al tot aanval over. Het paleis Soestdijk b.v. wordt in 1787 aangevallen, doch de actie mislukt (Christoffel Pulman).

De prins roept de hulp in van zijn oom Frederik Willem V van Pruisen en een leger van 20.000 soldaten trekt op tegen de Patriotten.

En deze "Pruisische troepen" trekken ook door Soest. Zij pakken zo hier en daar wel eens iets mee.

Jaren later (1795) mogen de gedupeerde burgers opgave doen van de geleden schade, en wij laten onderstaand enige voorbeelden hiervan volgen. Zeger de Beer was de secretaris die de verschillende opgaven in ontvangst nam en ter behandeling doorstuurde naar de "Staten van Utrecht".

Deze gegevens werden ons ter hand gesteld door ons medelid de heer C.G. Hilhorst uit Tilburg.

Allereerst de opgave van Zeger de Beer zelf.

Memorie van 't geene ik ZEGER DE BEER, met mijn Vrouw en vijf kinderen, woonende tot Zoest, hebbe vermist, door plunderen, en door passeeren van de Pruisische Troepen op den 17 Sept. 1787

Van mij een zwarte lakense rok	f	16	-	:	-
Een zwart damast kamizool	"	12	-	:	-
Een zwarte hertsleere broek	"	14	-	:	-
Een bruine lakense rok	"	10	-	:	-
Een blaauw lakens camisool	"	6	-	:	-
Een gestreepte onderbroek	"	0	-	16	-
Een bruine jas	"	7	-	:	-
Twee paar koussen	"	2	-	12	-
Een rood damaste hembdrok	"	8	-	:	-
Een rei zilvere knopen daar aan	"	10	-	:	-
Een chitse hembdrok	"	8	-	:	-
Een rei zilvere knopen daar aan	"	6	-	:	-
Twee zijden dassen	"	4	-	:	-
Een hoed	"	4	-	:	-
Een hembd	"	3	-	:	-
Een paar hertsleere schoenen	"	1	-	:	-
Een dito zeemse met hair gevoerd	"	1	-	:	-
Een zak horologie met ketting en signet	"	36	-	:	-
Een zilvere horologie ketting	"	14	-	:	-
Een paar goude hembdknopen	"	10	-	:	-
Twee paar dito voor boordmouwen	"	12	-	:	-
Een paar zilvere schoengespen	"	12	-	:	-
Een zilver hegtmes	"	6	-	:	-
Een ijvoore hegtmes en vork	"	5	-	:	-
Nog twee mesjes	"	1	-	:	-
Een zilveren snuifdoos	"	12	-	:	-
Twee tabaks dozen	"	1	-	10	-
Een zilver hals slot	"	1	-	10	-
Van mijn vrouw, een zwart jak	"	8	-	:	-
Een zwarte damaste rok	"	12	-	:	-
Een gekleurde dito	"	12	-	:	-
Een asgrauwe dito	"	12	-	:	-
Een spiegel damaste dito	"	6	-	:	-
Een gestreepte dito	"	6	-	:	-
Een zelf gereide dito	"	6	-	:	-
Een grijne dito	"	5	-	:	-
Een blaauw bont jak	"	4	-	:	-
Een bont dito	"	2	-	:	-
Twee kassekienen	"	2	-	:	-
Een gestreept dito	"	1	-	:	-

Een damaste en een chitse borstrok	"	4	-	:	-
Vier zilveren knopen daaraan	"	1	-	:	-
Een regenkleed of salie	"	4	-	:	-
Een gestreepte broek	"	1	-	:	-
Drie beste roode boezelaars of voorschoten	"	12	-	:	-
Twee zwart bonte dito	"	4	-	:	-
Drie blaauwe dito	"	4	-	:	-
Een zonhoed met een zilveren oog en haak	"	2	-	:	2
Een schoudermantel	"	4	-	:	-
Vier witte en twee roode neusdoeken	"	7	-	:	-
Tien beste lakens	"	33	-	:	-
Vijf gemeene dito	"	7	-	:	10
Een chitse krappelap	"	1	-	:	-
Vier mutsen	"	5	-	:	-
Een servet tafellaken	"	10	-	:	-
Zes servetten	"	5	-	:	-
Eenige dingen uit de bakermantel	"	4	-	:	-
Een paar schoen en 1 paar zilvere gespen	"	4	-	:	-
Van mijn zoon een kiel	"	3	-	:	-
Een paar koussen	"	:	-	:	18
Een wambuis	"	3	-	:	-
Van mijn dochter 3 rokken	"	5	-	:	10
Drie schorteldoeken	"	2	-	:	16
Drie neusdoeken	"	1	-	:	10
Een zilveren gesp	"	:	-	:	15
Een zonhoed	"	:	-	:	18
Nog van twee zoontjes 3 rokjes	"	4	-	:	-
Een wambuis	"	1	-	:	10
Een keurslijff	"	1	-	:	-
Twee witte beffen	"	:	-	:	16
Twee rokjes	"	0	-	:	-
Een wambuisje	"	:	-	:	10
Van huis meubilen, een reis zak	"	1	-	:	-
Een sluitmand	"	:	-	:	12
Agt dekens, door malkander gerekend op 5 gl. 5 st.	"	42	-	:	-
Twee hoosdzakken	"	2	-	:	-
Drie kussen-sloopen	"	7	-	:	10
Zes zilveren lepels en vorken, 't stuk gerekend op 4 gl. 10 st.	"	54	-	:	-
Een zilveren kom	"	7	-	:	-
Een zilveren bel en ketting	"	10	-	:	-
Een paar gouden bellen	"	13	-	:	-
Drie stellen van de kasten aan stukken geslagen	"	13	-	:	-
Eenige schotels aan stukken geslagen	"	3	-	:	-
Elf tinne borden à 8 st. 't stuk	"	4	-	:	8
Drie rekken met lepels en 1 soeplepel	"	7	-	:	4
Een koffijkan	"	3	-	:	10
Een bierkan	"	1	-	:	14
Een tinne trekpote, peperbus en zoutvat	"	2	-	:	-
Een tinne inktkoker	"	1	-	:	8
Een tinne boterpan	"	1	-	:	4
Drie kopere zetketels, en een groote	"	5	-	:	16
Een kopere tang	"	1	-	:	-
Twee emmers	"	1	-	:	10
Uit de glazenkast aan goederen meegenomen	"	15	-	:	-
Een geweer	"	5	-	:	-
Een koppel pistoolen	"	3	-	:	-

Een hertsvangen	"	2	-	:	-
Aan boter en daar ze in was	"	4	-	15	-
Een Keulse pot met suiker	"	2	-	:	-
Een compas	"	1	-	4	-
Een duimstok	"	1	-	4	-
Eenige dingen uit een tekenbord	"	1	-	10	-
Een kast aan stukken geslagen	"	40	-	:	-
Een secretaïr aan stukken geslagen	"	8	-	:	-
Een klok van boven aan stukken geslagen	"	1	-	:	-
Twee hangkastjes aan stukken geslagen	"	2	-	:	-
Een zilver oorijzer met gouden stukken	"	14	-	:	-
Twee witte kappen	"	1	-	:	-
Twintig zilvere knopen	"	4	-	:	-
Aan contanten	"	252	-	:	-
Twee kisten aan stukken geslagen	"	1	-	:	-
		<hr/>			
	f	984	-	12	-

Van mij Z. de Beer, provisioneel Secretaris, 't geene ik verklaare ten allen tijde met Eede te willen verklaaren.

(Was get.)

Z. de BEER

Gysbert Schimmel, als Weerd, nog te goe van Drank, voor Eeten, en verders van het geene dat bij mij is genomen door de Pruisen in het Jaar 1787, in het doorpasseeren. Het geene dat ik verklaare met Eede te willen bevestigen.

Zegge

f 14 - : -

(Was get.)

Mij present Z. de BEER
prov. Secret.

Memorie ofte Lijst van 't geene ik PETERNELLA TEUNISSE STEENBEEK, woonende als Dienstmaagd bij Zeger de Beer, te Zoest, ben kwijt geraakt of afgeplunderd, in het doortrekken der Pruisische Troupen op den 17 September 1787. Als

Een goude hair naald	f	18	-	18	-
Twee keurslijven	"	10	-	:	-
Een schorteldoek	"	1	-	10	-
Een dito	"	1	-	:	-
Een paar koussen	"	1	-	:	-
Een schorteldoek	"	0	-	12	-
Een paar wanten	"	0	-	12	-
Een krappelap	"	0	-	12	-
Veertien mutsen	"	14	-	:	-
Twee ondermutsen	"	2	-	8	-
Een hemd	"	0	-	12	-
Drie paar boordmouwen	"	0	-	12	-
Een zon hoed	"	1	-	8	-
Een blaauwe streepete rok	"	5	-	5	-
Vier witte neusdoeken	"	3	-	18	-

Twee rooije dito	"	2 - 17 -
Een spiegel	"	0 - 15 -
Een streepte broek	"	1 - 10 -
Aan geld	"	1 - : -
	f	68 - 9 -

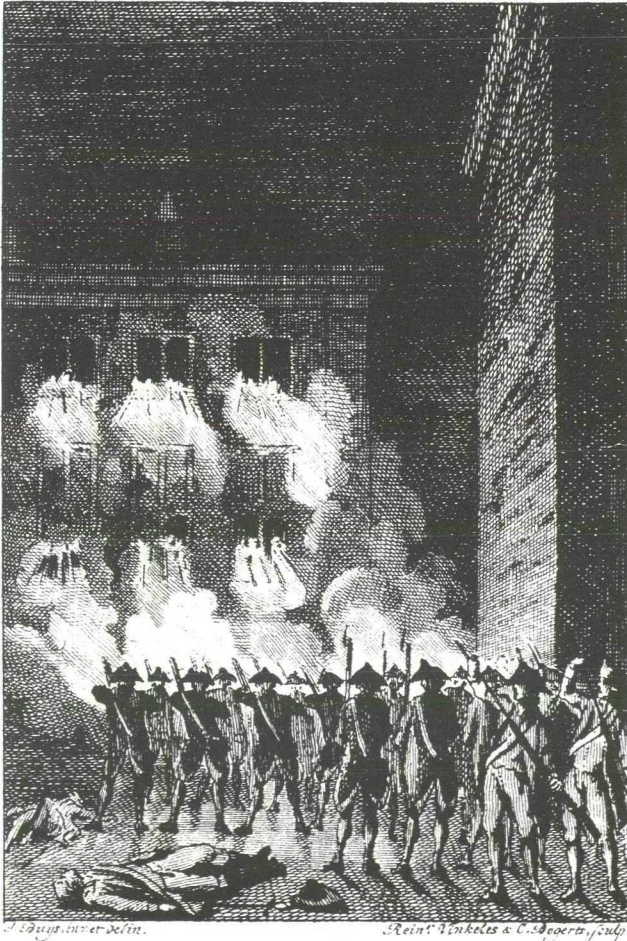
En verklaare dit ten allen tijde met Eede te willen verklaaren.

(Was gem. en get.) Dit merk is gesteld bij

PETERNELLA TEUNISSE
STEENBEEK

In kennis van mij

Z de Beer, prov. Secret.

1787 Aanval van de Patriotten
op Paleis Soestdijk.

GERRIT ROEST, schade gehad van de Pruisische Troupen, van het doortrekken.

Van glazen ingeslagen	f	18	-	:	-
Een hang orlogie	"	1	-	:	-
Een kopere lunster	"	3	-	:	-
Vijf ketels 21 tinne lepels	"	14	-	10	-
Een tinne boterdoos, een tinne trekpot, een kom	"	1	-	10	-
Een koekepan, blaaspijp, aschschup en griep	"	2	-	:	-
Een koffijmolen, 3 bussen	"	1	-	:	-
Aan aardewerk	"	2	-	10	-
Een mans zwarte rok, 2 paar koussen	"	15	-	:	-
Twee paar schoenen, nog een paar zwarte koussen	"	3	-	:	-
Een hemdrok, een hoed, een rouwband	"	6	-	:	-
Vier dekens	"	10	-	:	-
Acht linnen lakens	"	16	-	:	-
Een hoofdpeulen en 2 kussens	"	16	-	:	-
Negen hembden	"	10	-	:	-
Twee vriesche schuldoeken, en 10 neusdoeken	"	12	-	:	-
Vijf vrouwen rokken	"	12	-	:	-
Twee vrouwen jakken	"	5	-	:	-
Een luijermant met vrouwen mutsen	"	12	-	:	-
Vier kroplappen, 6 dassen	"	2	-	:	-
Aan boter, brood, kaas, spek en koffijboonen	"	5	-	:	-
	f	177	-	10	-

Verklaare ik ondergetekende dit ten allen tijde, met Eede te willen verklaren.

(Was get.) GERRIT ROEST

Mij present Z. de BEER, prov. Secret.

Zoest, den 17 September 1787, schaden door het rooven van de Pruisen.

Vier melkimmers	f	3	-	18	-
Denzelfde dito 3 schorteldoeken	"	2	-	12	-
Denzelfde dito 5 kussensloopen	"	3	-	10	-
Denzelfde dito 4 dassen	"	1	-	:	-
Denzelfde dito 2 neusdoeken	"	1	-	4	-
Denzelfde dito 10 pond spek	"	3	-	3	-
Denzelfde dito 8 pond Boter	"	2	-	:	-
Denzelfde dito 5 roggen brooden	"	2	-	:	-
	f	18	-	14	-

Verklaare ik ondergetekende dit ten allen tijde met Eede te willen verklaren.

(Was get.) M.P. DYKMAN

Mij present Z. de Beer, prov. Secret.

Memorie of Lijst van 't geene ik HENDRIK BUSSEN SCHIMMEL, Werkman ter tijd bij Zeger de Beer te Zoest, ben kwijt geraakt, of afgeplunderd, in het doortrekken van de Pruissische Troepen op den 17 September 1787.

Een kulder	f	2	-	:	-
Een paar schoenen en gespen	"	1	-	:	-
		<hr/>			
	f	3	-	:	-

En verklaare dit ten allen tijde met Eede te bevestigen.

(Was gemerkt en get.)
 Dit merk is gesteld bij
 HENDRIK BUSSEN SCHIMMEL
 In kennis van mij
 Z. de BEER, prov. Secret.

Memorie van 't geene ik, CORNELIS BOUWMAN, woonende te Zoest, ben kwijt geraakt of geplunderd, in het doortrekken van de Pruissische Troepen op den 17 September 1787. Als

Een klok waardig	f	9	-	:	-
Een bed-deeken	"	4	-	:	-
Aan boter	"	1	-	:	-
Een spiegel	"	1	-	:	-
Aan geld	"	22	-	:	-
Aan meubilen	"	2	-	:	-
		<hr/>			
	f	59	-	:	-

En verklaare ten allen tijde een Eed daar voor te doen.

(Was gem. en get.) Dit merk is gesteld door
 CORNELIS BOUWMAN

In kennis van mij
 Z. de BEER, prov. Secret.

1787 den 17 September, kwijt geraakt door de Pruissen:

Aan goederen, een snuifdoos van	f	6	-	:	-
Twee ketels	"	5	-	:	-
Een koornzak, en aan roemers en glazen	"	1	-	:	-
Aan eetbare waaren	"	2	-	:	-
Een orlogie ketting	"	3	-	:	-
		<hr/>			
Somma	f	17	-	:	-

Ik verklaare dit ten allen tijde met Eede te willen verklaaren.

(Was get.) WILLEM VAN DEN HENGEL,
 mij present.
 Z. de BEER, prov. Secretaris

Memorie of opgaaf van wijlen FRANS VAN ES, en MARIA HENDRIKSE METS
Echtelieden, woonende te Zoest, het geen dezelve aan schaafe
geleeden hebben, terwijl den doormarsch van de Pruisische Troupen,
en mede van het eerste Battaillon van Hessen Darmstad. Als

Twee doozen met vercierde takken	f	4	-	10	-
Een doos met zijde en fijne doeken	"	40	-	:	-
Een doos met kant	"	36	-	:	-
Aan lint, gaaren en band	"	10	-	:	-
Aan linnen en doeken	"	30	-	:	-
Aan rijst, koffij, klontjes, nagelen, peper, lakmoes, gort, meel, stroop, suiker, zeep, pijpeerd, witsel, kruit & c.	"	70	-	:	-
Twee paar koperen schaaalen, 4 trommen	"	20	-	:	-
Drie kruiken met jenever	"	8	-	:	-
Aan wijn en flessen	"	26	-	:	-
Een ton bier, 2 koperen kraanen	"	3	-	:	-
Aan glazen en roemers, 2 manden pijpen	"	15	-	:	-
Aan spek, vleesch en worst	"	20	-	:	-
Aan boter, rogge en weite brood Beschuit	"	16	-	:	-
Een siet kleed om de schoorsteen	"	5	-	:	-
Twee theerekken, 3 lepelborden met zijn toebehoren	"	10	-	:	-
De kast, met de meubilen	"	40	-	:	-
Agttien slaaplakens	"	27	-	:	-
Zes servietten	"	9	-	:	-
Zestien kussensloopen	"	12	-	:	-
Een doos met zilveren knoopen	"	12	-	:	-
Twee tinne borden, 2 kopere confoors, en een koper blik	"	4	-	:	-
Aan schotels, kommen en borden	"	15	-	:	-
Drie bedden met zijn toebehooren	"	80	-	:	-
Twee bijlen, 2 hasmessen, 1 wieg, 8 stoelen, 1 tafel, 1 bank, 2 ijzere potten	"	11	-	:	-
Een driestapel, 1 fiool	"	5	-	:	-
Aan boeken, en 2 schilderijen	"	20	-	:	-
Aan was voor schoenen te maken	"	8	-	:	-
Aan serge, laken, baai, doek	"	20	-	:	-
Vier paar nieuwe scoenen	"	7	-	4	-
Aan zoolleer, kamusleer, vetleer	"	70	-	:	-
Messen, elsing, brossen, leesten	"	10	-	:	-
Aan garen 2 pond	"	2	-	:	-
Twee rouwbanden	"	3	-	:	-
Aan den Timmerman van maken, deuren, vensters, luiken en ramen	"	20	-	:	-
Aan den Smit, ijzerwerk	"	9	-	:	-
Aan den Glazenmaker voor 't maken van glazen	"	20	-	:	-
	f	711	-	14	-

Ik verklaare dit ten allen tijde met Eede te verklaren.

(Was get.) FRANS VAN ES

In kennisse van mij

Z. de BEER, provision. Secret.

